

korte mededelingen

onder redactie van
Roel Cosijn

Eland (*Alces alces*) in Zweden

De Elanden in de Zweedse bossen worden bedreigd door een mysterieus virus dat de afgelopen twee jaar al zeshonderd dieren heeft gedood.

Uit: De Telegraaf, 2 november 1988.

Wildtrappen in het Twentekanaal

De steeds groter wordende binnenschepen hebben tot gevolg gehad door ter bescherming van de oevers tegen afslag vele kanalen in Nederland beschoeid zijn geworden met het plaatsen van stevige damwanden langs de oevers, zo ook langs het Twentekanaal. Veel dieren die zulke kanalen op hun migratieroutes aantreffen konden daardoor na het te water gaan geen mogelijkheid meer vinden om aan de overkant uit het water te treden. Grote aantallen zoogdieren vonden op deze wijze de verdrinkingsdood. In het Twentekanaal bleken kleine houten trapjes niet toereikend om dit tegen te gaan, het wild wist deze oversteekplaatsen niet te vinden. Regelmatig werden dode Dassen en Reeën uit het kanaal gevist.

Twee jaar geleden zijn vier grotere uittreeplaatsen voor het wild (à f 100.000 per stuk) aangelegd in het Twentekanaal tussen de Vossenbrinkbrug en de A35 bij Delden bij door jachttopzieners aangewezen wildwissels over het kanaal. Ook de sportvisserij werkten mee aan het experiment en in de directe omgeving van de uittreeplaatsen werd niet gevist om de rust ter plekken te verzekeren. Twee jaar lang is het experiment nauwkeurig gevolgd met opzienbarende resultaten: er zijn

geen dode Dassen meer gevonden en van andere diersoorten liep het aantal sterfgevallen aanmerkelijk terug. Kortom: een navolgenswaardig voorbeeld, liefst al na te volgen tijdens de eerste aanleg van infrastructurele werken!

Moord op Das (*Meles meles*) in Drenthe

Onbekenden proberen in de bossen van het Drentse Middenveld (gemeenten Westerbork, Rolde en Beilen) de daar levende Dassen uit te roeien.

Op 27 januari 1989 vonden medewerkers van het Staatsbosbeheer bij de ingang van een van de dasseburchten een appel; die was vergiftigd met het pesticide parathion, zo bleek uit onderzoek door het Centraal Diergeneeskundig Instituut (CDI). Op 24 januari 1989 was bij een andere burcht de pijp dichtgemaakt met takken en een kapotte fles. Ruim een week later waren alle pijpen van deze burcht dichtgeslibd en werd er een afgeschoten traangaspatroon in aangetroffen. Bij het afgraven van deze recent nog door Dassen bewoonde burcht vond men in een van de kamers twee mandarijnen. Ook die zijn opgestuurd naar het CDI voor onderzoek.

Uit: NRC-Handelsblad, 9 maart 1989.

Hazen (*Lepus timidus*) sterven als ratten

De Westvlaamse jagersvereniging heeft haar leden gevraagd niet langer Hazen te schieten. Een groot deel van het hazenbestand in het westen van België is aangetast door een geheimzinnige ziekte

die zich razendsnel uitbreidt. In weilanden en bossen worden steeds meer dode Hazen aangetroffen. Ook de helft van de door de jagers geschoten Hazen blijkt besmet met de ziekte die voorlopig 'het bruine syndroom' wordt genoemd.

De dieren zijn voor zij sterven vaak blind geworden en zij vertonen ook leverletsel en bloedingen in neus en borstholte. Bacteriologisch onderzoek heeft nog geen resultaat opgeleverd. De zieke Hazen zijn zo gedesoriënteerd dat zij zelfs niet meer voor mensen vluchten.

Volgens de universiteit van Gent komt de ziekte ook in andere delen van Europa voor. Op een congres in het Zweedse Uppsala is bekend geworden dat de ziekte vrijwel in geheel Europa om zich heen grijpt. In Polen en de DDR zou de hazenpopulatie al bijna volledig zijn uitgeroeid.

Uit: Algemeen Dagblad, 26 november 1988.

Wildstandinventarisatie 1988/1989

De Nieuwsbrief IX van het Project Wildstandinventarisatie van de Directie Natuur-, Milieu- en Faunabeheer van het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij stelt ons op de hoogte van de ontwikkelingen in de stand van het 'wild' in Nederland. Projectleider van de Wildstandinventarisatie is ir. B.J. Jenster. In het bovenvermelde seizoen werd vier maal een Wasbeer waargenomen, één maal werd een Wasbeer geschoten. Negentig maal werd melding gemaakt van Steenmarters, 27 maal van Boommarters, 79 maal van Dassen en drie maal van Otters.

korte mededelingen

De uitslag van de aangekondigde dassenburchtcensus 1990 zal worden vergeleken met de resultaten uit 1980. Soorten die hun biotoop hebben in het agrarische gebied, zoals Haas, Patrijs en Fazant, zijn door talloze ontwikkelingen in aantal achteruitgegaan. De hazenstand is reeds de laatste twintig jaar achteruitgegaan. De ontwikkeling van de patrijzenstand geeft een bijzonder pessimistisch beeld. De overheid tracht onder meer door een gematigd en selectief gebruik van gewasbeschermingsmiddelen en meststoffen een betere leefsituatie voor wilde planten en dieren te verkrijgen in het agrarische gebied. Voor het 'wild' blijkt dit echter niet voldoende te zijn. Er zal bijvoorbeeld ook meer permanente dekking moeten komen. De jacht zou sterker moeten worden beperkt of moeten worden afgeschaft.

Bewoonde dasseburcht (*Meles meles*) vernietigd

De gemeentelijke dienst Bos, Natuur en Landschap van de gemeente Apeldoorn heeft vorig najaar in het natuurgebied Het Woudhuis een bewoonde dasseburcht met een dragline vernietigd. Hiervoor was toestemming gegeven onder het mom dat het een vossehol zou betreffen. Tijdens de sloopwerkzaamheden is een onbekend aantal Dassen weggevlucht, waarna men de zaak in de doofpot trachtte te stoppen. De zaak kwam aan het licht toen korte tijd later twee dode Dassen kort na elkaar in de omgeving van Het Woudhuis werden aangetroffen.

Nieuwe Apeldoornse Courant, 7 oktober 1987.

VERJAGEN MET GELUIDSTRILLINGEN

Oplossing tegen mollen in tuin? (*Erinaceus europeus*)

Elke tuinbezitter maakt vroeg of wat later kennis met Mollen, woelmuizen en dito ratten: je verbaast je erover dat het in de herfst geplante vruchtboompje plotseling de blaadjes laat hangen. Water geven helpt niet. Je voelt eens aan de stam, die je dan prompt zo uit de grond kunt trekken. De wortels zijn er finaal af gevreten! Wie een bijtjartlaken als gazon wenst, wenst tevens alle Mollen naar een andere planeet. Je schrikt je wezenloos als er opeens van die enorme grondhopen naar boven zijn gewerkt. Hoe krijg je ze weg, die Mollen en muizen en ratten? Het is ondoenlijk je tuin te omringen met fijnmazig gaas. Dat zou een halve meter minstens in de grond moeten worden gegraven en er even hoog boven uit moeten steken. Als u weet dat in juni de jonge Mollen door moeder Mol de wijde wereld in worden gestuurd,

dan zijn er straks heel wat op pad naar uw lustoordje. Ondergronds en bovengronds zijn ze op zoek naar een eigen 'huis'. Nu is het wél zo, dat ze graag in grond vertoeven waarin veel wormen voorkomen. Mollen eten vrijwel uitsluitend Regenwormen. In veel gemeste grond komen veel regenwormen voor. Probeer eens wat minder te mesten. Het zou best eens preventief kunnen werken, vooral als vlak naast u wél vaak met gier en oude mest wordt gewerkt.

Niet in de tuin

Mollen, muizen en ratten mogen dan hun plaats verdienen in het ecosysteem, in onze egotuin zien wij hun sporen liever niet.

Sinds jaar en dag worden in de gangenstelsels dan ook metalen klemmen gezet. Een werkje waarin je handigheid moet hebben. Zo moet je weten dat er twee dicht bij elkaar in de blootgemaakte gang moeten worden geplaatst,

Foto: Henk Harmsen.

korte mededelingen

want je weet niet of de Mol van links of van rechts komt. Ook moet men er handschoenen bij aantrekken. Mensengeur schrikt de beesten af! De plek waar de vallen staan wordt met een zode afgedekt en met een stok gemarkeerd, om hem in een grote tuin terug te kunnen vinden. Het levensritme van de Mol is gebaseerd op 'vier uur op, vier uur af'. Om de vier uur rent hij door zijn gangen om de erin gevallen Regenwormen te verzamelen. Dat gebeurt werkelijk met de snelheid van een galopperend paard!

Weet u een mollenvanger in uw buurt, neem hem en zijn onafscheidelijk hondje in de arm om voor u de Mollen uit uw tuin te spitten. Hij heeft er kijk op wanneer de Mol voorbijkomt. Met zijn spa steekt hij de Mol uit de grond en het hondje grijpt de Mol. Dat is allemaal echter niet zo dier-vriendelijk. Dat zijn wel de apparaten die met geluidstrillingen werken. Een soort vibrators die met een trafo er-tussen op het lichtnet kunnen worden aangesloten (de op batterijen werkende zijn, meen ik, niet meer verkrijgbaar). Enkele namen zijn: 'Talpa finid' van Themans in Zutphen, 'Vole-Stop' van Interlobo in Barneveld en 'Shock Master' van Clock Electronic te Veghel. Zulke apparaten kosten tussen de 250 en 300 gulden. Soms zijn ze te huur, maar dat kan aardig oplopen omdat de dieren, nadat de trillingen zich niet meer voordoen, zich toch weer in uw tuin komen vestigen.

Gif en rook

Veel woelmuizen maken graag gebruik van mollengangen. Mol vindt dat goed, want die muizen vreten geen wormen.

Evenals de Woelratten (en ook de heel anders levende Bisamrat) eten ze vegetarisch. Woelratten hebben er een hekel aan als je hun gangen stelselmatig dichttrapt. Er zijn (of waren) middeltjes in de handel om gifwormen en dito tartaartjes aan Mollen te 'voeren', maar dat is een griezelig onderwerp omdat alle zoogdieren, dus ook de mens, daar zeker niet ongevoelig voor zijn. Dat geldt ook voor de gifpillen die fosfine bevatten, een gas dat in vochtige lucht vrijkomt. Deze mogen trouwens alleen door deskundigen worden toegepast. Rookpatronen zijn er ook, evenals allerlei muis- en rattenkorrels, die je beter niet met de blote hand kunnen uitstrooien! Ouderwets is: lapjes met petroleum in de gangen aanbrengen en die in brand steken.

Ten slotte enkele milieuvriendelijke middelen. Rondom de tuin steekt u in de gangen stokken waarop u plastic flessen met afgesneden bodem ondersteboven plaatst. Door de wind 'tikken' de flessenhalzen tegen het stokje waar de Mollen en muizen niet van terug hebben. Het aanplanten van Kruisbladige Wolfsmelk (*Euphorbia lathyris*) is een in België ontwikkelde methode. Bij het graven beschadigen de dieren de wortels van de planten waarbij een giftig vocht te voorschijn komt. Dat vinden ze niet prettig. Een fikse Egel in de tuin kan ook muizen aan! Kan het milieuvriendelijker?

Bron: De Gooi- en Eemlander
30 mei 1990.

Ontwikkelings- en beheersvisie voor het Meinweggebied

Enige tijd geleden is het Meinweggebied in Limburg her-

haaldelijk in het nieuws geweest vanwege de spectaculaire plannen van de provincie om hier natuurontwikkeling op gedurfde, maar weloverwogen wijze gestalte te geven. Over deze plannen is in de regionale en landelijke pers druk geredetwist.

Het natuur- en bosgebied De Meinweg is ongeveer 1600 ha groot en ligt op het grondgebied van de gemeenten Melick-Herkenbosch en Vlodrop tussen Roermond en de Duitse grens.

De Meinweg is een reliefrijk rivierterrassegebied. De bodemtypen zoals grindhoudende, zandige rivierafzettingen, dekzanden, stuifzand en loss zijn relatief vruchtbaar voor hogere zandgronden.

In het gebied lopen twee hydrobiologisch interessante beken, er zijn diverse kwelplekken en enkele voedselarme vennen.

Sinds de Middeleeuwen is de Meinweg als heidegebied in gebruik geweest. Er is dan ook geen volgroeid bos met oudere bomen in het gebied aanwezig. Het gebied herbergt een grote biologische rijkdom. Wij treffen er natte en droge heidevelden aan, kwelgebieden, graslanden, rietmoerassen, hakhout, loofbossen, ontginnings-naaldbossen en bouwlanden. Er zit veel kleinwild en het is het enige gebied in Nederland waar nog een oorspronkelijke Wilde Zwijnenpopulatie van circa vijftig stuks leeft. Ook zijn er circa tachtig à honderd Edelherten.

In 1982 is door het Staatsbosbeheer aan Biologisch Adviesbureau Ecoplan en het Instituut voor Milieuvraagstukken gevraagd een studie te verrichten naar de mogelijkheden voor beheer en ontwikkeling van het Meinweggebied in

korte mededelingen

Limburg. De provincie Limburg heeft naderhand aan het Instituut voor Milieuvraagstukken opdracht verleend tot het doen van een haalbaarheidsstudie naar de mogelijkheid voor de Meinweg als een nationaal park naar het voorbeeld van het Beierse-Woudmodel. In een later stadium heeft de Interimcommissie nationale Parken, ook wel de 'commissie Kleisterlee', het gebied aangewezen als een 'nationaal park in oprichting', waarin plaats zou moeten zijn voorlandbouwenclaves, jacht, bosbouw, waterwinning en recreatie.

In het rapport van Ecoplan en het Instituut voor Milieuvraagstukken zijn uiteindelijk een vijftal verschillende natuurbehoudsecenari'o's ontwikkeld en uitgewerkt. De twee vergaande natuurontwikkelingsmodellen trekken daarbij de meeste aandacht.

Hoewel het rapport de natuurbeschermingsproblematiek van het Meinweggebied beschrijft, stond dit gebied meer in het algemeen model voor heide en heide-ontginings-bosgebieden met landbouwenclaves, zoals er in Nederland vele zijn. Het rapport is in feite dan ook een soort 'pilot-study' voor de inrichting en het beheer van Grote Eenheden Natuurgebieden, en het heeft een veel bredere betekenis dan men in eerste instantie zou verwachten. Het is dan ook duidelijk dat de commotie die rondom het rapport ontstond, ook een veel bredere betekenis had.

De provincie Limburg wil in de Meinweg een stapje verder gaan dan bovengenoemde commissie, en wil natuurbehoud en recreatie vooropstellen en combineren, de zonerings versterken door een groot bezoekerscentrum aan

de rand van het gebied in te richten, een vrije toegankelijkheid voor de recreant en areaalvergroting van het gebied door verwerving van circa 460 ha laaggelegen landbouwgronden, zodat een omheind reservaat zal ontstaan van circa 2100 ha, met de mogelijkheid tot uitbreiding naar de Duitse kant van de grens waar zich ook nog enkele duizenden ha natuurgebied bevinden. Daarbij zou uiteindelijk een reservaatoppervlakte voor een grensoverschrijdend nationaal park van 5000 tot zelfs 8000 ha kunnen ontstaan.

De provincie heeft daartoe een interne notitie opgesteld. De provincie beroept zich hierbij op het Struktuurschema Natuur- en Landschapsbehoud, waarin nadrukkelijk staat vermeld dat in de Meinweg de natuur moet worden versterkt.

In de studie zijn vijf modellen opgesteld. De meest vergaande van die modellen komt neer op integrale begrazing van het gebied met een complete set van grote hoefdieren. Naast de ministeriële commissie en de provincie spelen ook nog de plannen om vragen van minister Braks over bosbegrazing te kunnen beantwoorden - van wijlen het Staatsbosbeheer een rol in het spel. Het is daartoe noodzakelijk dat het grootschalig begrazingsexperiment dat de minister aan de Tweede Kamer had toegezegd bij de behandeling van het Meerjarenplan Bosbouw in de Meinweg zou worden uitgevoerd. Hier boden zich mogelijkheden aan om verschillende plannen te combineren: door verschillende diersoorten op hun effect op de vegetatie te bestuderen. De oppervlakte van het gebied, zeker daarbij de moge-

lijkheden voor vergroting van het reservaatgebied in ogen-schouw nemend, biedt in beginsel de ruimte voor de gevarieerde herbivorenfauna. In de eerste fase zou dan begrazing op enkele stukken van het gebied kunnen plaatsvinden. De grote hoefdieren die oorspronkelijk in West-Europa in het wild voorkwamen moeten in de toekomst geleidelijk aan het werk van mens en machines in de Meinweg overnemen. 'Wisenten, Heckrunderen, Wilde Paarden, Bevers, Edelherten, Damherten en Elanden zullen het gebied bevolken en zorgen dat er een natuurlandschap ontstaat met een hoge mate van zelfregulatie. De doelstelling daarbij voor de Meinweg is daarbij de handhaving van het halfopen karakter. De eerste fase van het begrazingsexperiment zal gepaard gaan met een speciaal omvormingsbeheer, waarmee een groot deel van de Grove Den binnen tien jaar zal worden verwijderd om plaats te maken voor inheemse soorten loofbomen. Het omvormen van het gebied tot grootwild-reservaat zal overigens geleidelijk gaan. Voor de houtteelt zal dan uiteindelijk geen plaats meer zijn in het reservaat. Ook de jacht zou uiteindelijk uit het reservaat moeten verdwijnen. De bedoeling van het experiment is om een reservaat te maken dat niet de bestaande toestand per sé in stand houdt, maar om 'potentiele natuurwaarden' te ontwikkelen. Zo moeten ook de verzuring en de ontwatering van de bodem worden tegengegaan met het bosvormingsbeheer, en moet het kalkrijke kwelwater dat nu afvloeit, worden vastgehouden. De grazende kuddes moeten er vervolgens voor zorgen dat het gebied niet dichtgroeit en

korte mededelingen

de aanblik van een bosboomsavannegebied, die Nederland volgens sommigen vroeger ooit geboden heeft, zich kan herstellen.

Een vervolgoopdracht naar de economische haalbaarheid, die is uitgevoerd door het Instituut van Milieuvraagstukken in samenwerking met IME-consult, heeft inmiddels aangetoond dat de voorstellen van Ecoplan en het Instituut voor Milieuvraagstukken bedrijfseconomisch haalbaar zijn, het geheel kan zich bedruipen uit de opbrengsten van de recreatie. Deze haalbaarheidsstudie heeft zich gericht op het scenario uit het Meinwegplan waarin natuurontwikkeling optimaal tot ontwikkeling zou komen, met de aanwezigheid van het gehele spectrum aan soorten van de Europese hoefdieren. Een speciaal opgezet groots natuurcentrum zou daarbij een belangrijke trekpleister moeten worden voor 150.000 bezoekers per jaar. Het zal dus naar verwachting ecologisch en economisch mogelijk zijn om van het Meinweggebied in Limburg een grootwildreservaat te maken. Een voor Europa bijzondere samenstelling van het grootwild kan hier dan integraal worden bestudeerd.

Zoals alle gedurfde en echt waardevolle visies hebben de plannen veel emoties en discussies doen ontstaan. Het is te hopen dat de plannen gerealiseerd worden; al was het alleen maar omdat, ongeacht wat men ook moge denken over de inhoud, er veel waardevols uit geleerd kan worden over onder andere het functioneren van de grote hoefdieren in meer natuurlijke levensgemeenschappen. Tot nu toe is immers met betrekking tot het

herstel van natuurlijke processen in Nederland nog slechts op kleine schaal geëxperimenteerd. Het Meinweg-plan nu is een eerste handvat voor het grote werk.

LITTERATUUR:

H.E. van der Lans, G. Poortinga & H.E. van de Veen (1986): Ontwikkelings en beheersvisie voor het Meinweggebied. Basisdocument ten behoeve van de ontwikkeling van Nationale Parken. Geschreven in opdracht van het ministerie van Landbouw en Visserij, door de Stichting ECO-plan en het instituut voor Milieuvraagstukken van de Vrije Universiteit. 153 bladzijden.

Inlichting: Stichting Ecoplan, biologisch adviesbureau, Mozartstraat 10, 9722 EC Groningen, 050 - 271 234, Dr. Harm E. van der Veen, Kadijk 7, Terwolde, 05717 - 1582.

Bruinvissen

(*Phocoena phocoena*) ook besmet met het zeehondenvirus

Het virus dat de laatste tijd een slachting heeft aangericht onder de Zeehonden in de Noordzee, heeft zijn eerste slachtoffers gemaakt bij andere zeezoogdieren. Aan de Noordse kust zijn drie dode Bruinvissen aangetroffen met antistoffen tegen het morbillivirus. Het is niet bekend hoe de dieren de infectie kunnen hebben opgelopen.

Het verspreidingspatroon van de epidemie onder de Zeehonden komt overeen met de najaarstrek van de Bruinvissen, van de Oostzee naar de Noordzee en verder naar het zuiden via het Kanaal. Het is daarom denkbaar dat Bruinvissen hebben gezorgd voor de verspreiding van het virus naar zuidelijker zeehondenpopulaties. Zeehonden zelf leggen niet van zulke grote afstanden af.

Uit: NRC-Handelsblad, 22 november 1988.

Duinen Noordwijk natuurmonument Watervleermuis (*Leucomoe daubentonii*) Grootoorvleermuis (*Plecotus auritus*)

Minister Braks heeft circa 30 hectare duingebied ten noorden van Noordwijk aangewezen als natuurmonument. Braks wil hiermee het behoud en herstel van de natuurwaarden van het gebied, dat eigendom is van de gemeente Noordwijk bevorderen. Het gebied, dat valt onder de Natuurbeschermingswet, bestaat uit een smalle strook kalkrijke duinen. Buiten ornithologische en botanische waarden, zijn de in de duinen gelegen bunkers belangrijk als winterverblijf en slaapplek voor de Watervleermuis en de Grootoorvleermuis.

Uit: NRC-Handelsblad, 14 december 1989

Potvis

(*Physeter macrocephalus*) op Vlaamse kust

Zondagmiddag 12 februari 1989 is aan de kust bij de Vlaamse gemeente Koksijde een zeventien meter lange Potvis gestrand, die daar in de avond is overleden. Twee dagen eerder was het dier al voor de kust gesignaleerd. Het betreft een 25.000 kilo zwaar, volgroeid mannetje dat aan de buikzijde was gewond. De leeftijd werd geschat op circa 45 jaar. In 1939 strandde eveneens een volgroeide Potvis op ongeveer de zelfde plaats. Voor zover bekend was het de vierde Potvis op de Belgische kust in de afgelopen vijftig jaar.